

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00938564 (Z)

2012

15.297

О докторѣ

ФРАНЦИСКУ СКОРИНѢ

и его литературной дѣяльности.

КРЕТ

Розправа

АНАТОЛЯ ВАХНЯНИНА,

профессора ц. к. академичной гимназіѣ у Львовѣ.

Накладомъ Автора.

ЛЪВОВЪ 1879.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка
подо зарядомъ К. Беднарского.

1 р. 50 к.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 35102

И 24914

О ДОКТОРѢ

ФРАНЦИСКУ СКОРИНѢ

и его литературной дѣяльности.

Зѣ заснованемъ университету въ Празѣ черезъ Кароля IV. въ роцѣ 1348 розпочинае ся mezi захѣдными словянскими народами яке-то бѣльше движене умыслове. Движене те, плекане старанно такъ самымъ Каролемъ IV., якъ и сыномъ его Вячеславомъ (астрологомъ) и наслѣдниками тогожь, приберае чимъ разъ то бѣлшій розмѣры и обгортае въ першихъ десяткахъ XV. вѣку значну частину середую Европы. Чимъ була Бононія для Италіи (Bononia docet), а Парижь и Оксфордъ для Франціи, Англии и Нѣмеччины, тымъ стаеє небавомъ Прага для середую Европы въ загалѣ, а для словянского свѣта въ особенности. Она еєт осередкомъ духового житя западныхъ Словянъ и першимъ mezi ними розсадникомъ тогдашной науки. Жаль тѣлько, що те духове житя на Праскѣмъ университетѣ не розвинулось въ тѣмъ направленю и такимъ ладомъ, якъ се сталоє на полудни Европы, въ Италіи, де передъ всѣмъ плекано науки реальній, якъ право римске цивильне, медицину и все, що поѣдъ той часъ мѣстилось въ понятю *artes liberales*. Праскій университетъ, заснованій Каролемъ IV. на взѣръ Париского, кинувъ ся зараєт зѣ разу зѣ великимъ жаромъ на поле наукъ теологичныхъ и посвятивъ и зѣупотребивъ свой силы майже выключно на слѣдженю догматѣвъ вѣры и права каноничного. Иєсторія поуцає насъ докладно, чимъ бувъ факультетъ теологичній университету Праского въ часахъ Гусса и по тѣмъ, о скѣлько сей факультетъ розживъ ся на некорыєт другихъ факультетѣвъ и о скѣлько черезъ те весь университетъ перейшовъ небавомъ на службу церкви и вѣры.

Движене умыслове, розбуджене въ Чехахъ въ XIV. вѣку, не могло однакожь не выплынути позитивно на посторонній державы, именно на сусѣдну Польшу, приведена до якого-то бѣльшого ладу черезъ Владислава Локетка и Казимира Великого. Сей послѣдній, строгій монархистъ и добрый организаторъ державы, звернувъ въ другой половинѣ своего панованя свой очи и на потребности духовной культуры у Польши. Уже подъ рокомъ 1361. суть слѣды¹⁾ заходѣвъ Казимира коло заснованя университету у Краковѣ. На передмѣстю Казимирѣвскѣмъ побудовавъ сей монархъ величавы будынки, въ котрыхъ помѣстивъ професорѣвъ спровадженыхъ зъ Парижа въ разъ зъ учениками. Въ роцѣ 1364 выдае Казимиръ привилей, котрымъ впроваджуе въ житя академію, означае плянъ наукъ, ладнае внутренню организацію и вѣнуе вѣсьмъ катедръ права и двѣ катедры штуки лѣкарской на вѣчній часы. Академія Казимира упадае однакожь небавомъ по его смерти. Уже въ роцѣ 1374 нема о нѣй згадки въ сучасныхъ лѣтописяхъ, а если схочемо вѣрити дру Іосифу Еттинлерови²⁾, то причиною скорого паденя академіи була обстановка, що университетъ *pro legendo jure canonico vel civili, medicinis vel artibus liberalibus* не знайшовъ богато симпатіи анѣ у духовенства анѣ у шляхты. И справдѣ для духовенства латинского бувъ вѣнъ за мало духовнымъ, а занадто свѣтскѣмъ; шляхта же не могла любоватись школою, въ котрой на ладъ университету Вононьского, зъ котрого Казимиръ взявъ собѣ взѣръ³⁾, толковано широко о прерогативахъ строго монархичной власти королевской, насупроти властлюбивой шляхты. Въ сей способъ дасть ся такожь и оправдати обявъ, для чого таяжь шляхта удавалась досить громадно на науку въ университетъ Праскій⁴⁾, котрый, якъ то выше згадано, бѣльше дбавъ про справы догматичній и не учивъ строгого цезаризму.

Дѣло Казимира воскресивъ до нового житя Владиславъ Ягайло, мужъ внучки сегожь короля. Подъ рокомъ 1397. знаходимо листъ Вонифата IX. до королеви Ядвиги, въ котромъ сей папа, потвержаючи давну упавшу академію, призволяє на учене

¹⁾ Лѣтопись Мѣховиты.

²⁾ *Rys dawnnych dziejów wydziału lekarskiego uniwersytetu Jagiellońskiego od założenia tegoż 1364—1780.* Помѣщенный въ: *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału filologicznego Akademii umiejętności.* Tom 6. 1878. Kraków. p. 205.

³⁾ *ibidem.*

⁴⁾ *Liber decanorum Facultatis Philosophiae in Universitate Pragensi.* Anno 1869.

теологiи и удѣляне степеней и достоинствъ академичныхъ¹⁾. Въ слѣдъ за симъ (1400 р.) вѣдновляе и буде Ягайло, сповняючи завѣщане свои жѣнки, академiю Казимира Великого, при чѣмъ суть ему уже помѣчнi Петро Вышь, епископъ Краковскiй и Иванъ зъ Тенчина, каштелянъ, яко ексекуторы завѣщаня²⁾.

Академiя Краковска Ягайла мае однакожь зовѣмъ друге значене и вѣдмѣнну цѣль. Наука права римского, медицины и вѣльныхъ штукъ уступае вже на друге мѣсце, головнажь задача академiи полягала въ тѣмъ, щобы, якъ то привилей Ягайла точно означуе, „обывателѣвъ и пѣдданныхъ земель польскихъ и Литвы, именно тыхъ, котрыхъ король, пробуваючи колись-то въ застарѣлыхъ блудахъ поганьства, мавъ товаришами темноты, а котрыхъ, прiймаючи св. вѣру католицку, припровадивъ зъ собою на нѣдро св. матери церкви, здѣяти сынами свѣтла“³⁾. Академiя Ягайла мала бѣльше на оцѣ нищене поганьства и крѣплене вѣры католицкои (pro legenda Teologia seu sacra scriptura) и плекае каноничного права, якъ яке тамъ толковане о вѣльныхъ штукахъ або медицинѣ (legum physicae). Зрозумѣло для того далеконоснѣсть и корысти постановлень Ягайла духовенство латиньске для свои церкви, и подякувало ему черезъ уста Станислава зъ Скарбимѣра, першого ректора академiи, дуже сердечно, добавляючи, що академiя „станесь прiюкрасою не лишень мѣста, але и всего сарматского свѣта, а особливо христiянства“³⁾.

И внутренна организацiя академiи Ягайлоньскои була перепроваджена въ духу бѣльше религiйнѣмъ чимъ въ свѣтскѣмъ. Консерваторомъ академiи бувъ заедно епископъ краковскiй. Вѣнъ носѣдавъ и найвышу власть юрисдикцiйну. Въ порозумѣню зъ ректоромъ университету означавъ вѣнъ число и рѣдъ катедръ. Можна зъ того вносити, що катедры наукъ свѣтскихъ були черезъ таке постановлене полишенi на ласку-неласку духовенства. Консерваторъ означувавъ такожъ платню для поодинокихъ професорѣвъ, а лишень платнѣ для професорѣвъ теологiи були убезпеченi на бенефицiяхъ церковныхъ. Двѣ катедры для медицины, котрi засновавъ бувъ Казимиръ въ своѣмъ часѣ, зъ платнею 40

¹⁾ *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskiem od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. Przez Józefa Łukasiewicza. Tom 3. Poznań. 1851. p. 9.*

²⁾ *Michała Wiszniewskiego Historia liter. polsk. Tom IV. W Krakowie. 1842. p. 229.*

³⁾ *ibid. p. 231.*

гривенъ (2.400 зол. польск.), упали ще передъ регенераціею академіи черезъ Ягайла и доперва по р. 1422 зроблено зъ сихъ катедръ одну зъ платнею рѣчною 20 гривенъ. Катедру сю названо однакожь, мовъ бы на поругане, *professio ordinaria*.¹⁾

Привилей Ягайла згадує лишень одинъ разъ про выдѣль лѣкарскій, магистрамъ же и докторамъ приписує окремый ладъ житя. Они винніи були проживати въ окремомъ забудованю, далеко вѣдъ свѣта и людей, мовъ бы якї монахи. Въ бурсахъ, котрї зъ часомъ множать ся при университетѣ, и въ котрыхъ ученики спѣльно були помѣщенї, була и окрема житейска *regula*, котру перестерѣгавъ передъ всѣмъ ректоръ, держачи выключно въ своихъ рукахъ право судити всѣхъ. Бувало дальше и такъ, що академикамъ не вѣльно було нѣ въ день нѣ въ ночи выходити въ одежи або шапцѣ свѣтскѣй на „розмовы уличнї²⁾ и то пѣдъ карою грошевою або карцеру.

Религійный сей устрѣй университету Ягайлоньского вплинувъ рѣшучо и на дальшїй розвѣй наукъ. Такъ якъ теологїя, получена въ прочѣмъ зъ философїею дѣзнавала наибѣольшої опѣки, то небавомъ сталося такъ, що всѣ катедры окрѣмъ медичныхъ опинились въ рукахъ духовенства, надъ котрымъ стоявъ епископъ Кракѣвскїй яко канцїиръ. *Artes liberales*³⁾, т. е. граматика, реторика, музыка, дїялектика, аритметика, геометрїя и астрономїя становили мовъ бы то курсъ приготавлиющїй до наукъ, прозваныхъ *scientiae*, до котрыхъ зачислявано передъ всѣмъ теологїю, вѣдтакъ право цивильне, каноничне и медицину. Результатъ устрою бувъ такїй, що академики и ученики, перенявшисъ бѣльше теологїею якъ науками свѣтскими, вступали дуже часто и дуже громадно до чїнѣвъ монашихъ, а навѣтъ до строгаго чїну отцѣвъ Бернардїнѣвъ. Въ прочѣмъ наука теологїи поплачувала дуже добре и могла згортати для себе наибѣольше слушателѣвъ. Укѣнченыхъ теологѣвъ, бакалярѣвъ и докторѣвъ надѣлявъ ректоръ зъ трема деканами канонїями и пребендами. Факультетъ теологичный бувъ першимъ степенемъ до посягання за престолами владичими и другими достоїнствами. Въ загалѣ сказавши университетъ Кракѣвскїй обходити ся зъ науками свѣтскими дуже по мацошому; фондациї для професорѣвъ медицины скоро запропашують ся и вже въ другѣй

¹⁾ Дрѣ Іосїяъ Еггингеръ. *Rys dawn. dziejów etc.* p. 214—216.

²⁾ *Artes liberales* звались лишень для вѣдрѣжненя тыхъ же вѣдъ звычайныхъ *artes*, т. е. ремеселъ.

³⁾ *In veste mitrisque laycalibus*. J. Wiszniewski. *Historya literatury* T. 4. p. 359.

половинѣ XIV. и въ началу XV. вѣку не удѣляно тамъ степеней докторскихъ медицины, черезъ що охотнѣ сихъ вѣдомостей мусѣли удаваться за границу именно до Бононіи и Падвы. *Mater studiorum et veluti alumna virtutum totius Germaniae*¹⁾ стаесть небавомъ звычайною школою теологій.

Про внутренній устрѣй академіи Ягайлоньскои мусѣлисьмо крыхту обширнѣйше потолковати, щобы зрозумѣти стѣйно́сть, духа и тенденцію заведена, зъ котрого свѣтло науки розходилося рѣвно по Польщи якъ и по Руси Литовско́й и Червоно́й; въ котрѣмъ, якъ то побачимо, и Францисокъ Скорина хочъ по части побиравъ свое образование. Однакожь для доповненя сего нарисуну академіи мусимо еще денещо глыбше вглянути въ станъ тогдашнои науки лѣкарскои въ загалѣ, а вѣдтакъ старатись выслѣдити, на якѣмъ степені розвою стоавъ въ самыхъ початкахъ XVI. вѣку факультетъ медичный академіи Кракѣвскои. Факультетъ сей зѣстае въ тѣснѣйшѣй звязи зъ самымъ же Францискомъ Скориною яко „докторомъ въ лекарстве“.

Въ найдавнѣйшихъ часахъ (и еще въ нашѣмъ вѣку у народѣвъ некультурныхъ) спочивала наука медицины у рукахъ духовенства. Обявъ дуже природный и легкій до зрозумѣня. Если бо всякій недугъ въ понятю необразованого мавъ свою генезу поза организмъ чловѣка, въ силѣ яко́йсъ надприродно́й, котра до того не подпадала змысламъ, то легко зрозумѣти, що сею силою надприродною зъумѣвъ лишень той орудовати, котрый до неѣ стоавъ въ близшѣмъ вѣдношенію и еѣ або умолити або вѣдвернути умѣвъ. Зъ розвоемъ чловѣчества зѣстала тая надприродна, невѣдома сила близше означена. На организмъ чловѣка вліявъ окружаючій его свѣтъ, вліяла матерія, именно матерія тѣлъ небесныхъ. Коли вѣдтакъ наука о сихъ тѣлахъ, яко астрономія, бѣльше розвинулась, то по при нѣй повстала зъ конечности и спорѣднена ѣй наука астрологійи и медицина астрологична. Наука несеня помочи недужому тѣлу перейшла проте мимохѣтъ зъ рукъ духовенства у руки медикѣвъ-астрологѣвъ. Гиппократъ першій (460—370) вытворивъ науку медицины на подставѣ матеріалѣвъ давнѣйшихъ и власного досвѣдченя. Галенъ уробивъ зъ сего певный системъ догматичный, розумѣе ся штучный, котрый перетривавъ середній вѣки. Дперва подъ конецъ XV. вѣку зѣставъ системъ Галена, не операючій ся нѣ на досвѣдченію нѣ слѣдженію

¹⁾ Muezkowski Josephus. *Staluta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate Studiorum Jagiellonica* ab. a. 1402—1849. p. 12.

власнѣмъ, поваленный черезъ Парацельсуса зъ Гогенгеймъ (1493—1541) и навязанный до астрологiи, алхимiи и магiи. Пѣсля него посѣдало кожде органичне тѣло своего окремого духа. Оно повставало динамично зъ непонятной безформной матерiи, прозваной *Uia-ster*, сотворенной Богомъ зъ нѣчого. Иншiй духъ *Archeus* сидѣвъ въ жолудку^о яко хемикъ, котрый дѣливъ матерiю на ртуть, сѣрку и сѣль. Матерiальная сила, *Vulcanus*, переробляла вѣдтакъ роздѣлену матерiю на тѣло.

Якъ видимо, то на поли науки медицины не зазначивъ ся великiй поступъ; противно системъ розумный Гиппократъ, системъ опертый на слѣдженю и досвѣдчаню, системъ на свѣй часъ генiальный, знидѣвъ зъ часомъ, зѣоставъ заступленный теоретичнымъ догматизмомъ а вѣдтакъ пѣдпорядкованный пѣдъ нушту вѣдомѣсть, якою безперечно була и есть астрологiя.

Всѣхъ тыхъ системѣвъ, правдъ и неправдъ, учено на всѣхъ факультетахъ медичныхъ европейскихъ. Передне мѣсце у сѣмъ взглядѣ занимавъ однакожь факультетъ медичный въ Бононiи черезъ весь середнiй вѣкъ. Вѣнъ бувъ взорцемъ для прочихъ университетѣвъ и безперечно мусѣвъ послужити и Казимирови за взѣръ для факультету медичного при Краковскѣмъ университетѣ. Заходила тутъ лишень тая обстановка, що Краковскiй двѣ катедры медицины, заснованi Казимиромъ, упали вскорѣ по причинѣ скорого затраченя дотацiй, а при регенерацiи университету черезъ Владислава Ягайла не зѣстали достаточно узглядненiй. Сталось проте такъ, що черезъ весь XV. и въ початкахъ XVI. вѣку наука медицины на университетѣ Краковскѣмъ дуже слабѣнько розвивалась, а то тымъ слабше, що Владиславъ Ягайло головно старавъ ся о розцвѣтъ катедръ теологiи. На университетѣ Краковскѣмъ були загаломъ що найславнѣйшi Скотисты и Томисты, чеськi реалисты и номиналисты, але докторѣвъ медицины не було тамъ черезъ весь XV. вѣкъ и въ XVI. ажъ по рѣкъ 1527.¹⁾ Кто хотѣвъ посвятитись медицинѣ (*physicae*), мусѣвъ зъ конечности удаватись на заграничнiй университеты, передъ всѣмъ до славной Бононiи.²⁾

¹⁾ Józef Łukasiewicz. *Historia szkół w Koronie i w Wielkiem księstwie Litewkiem*. Poznań 1857. T. I. p. 107 и дальше.

²⁾ Вишневскiй напроваджуе имена деякихъ, якъ Петра зъ Хоткова (1470), Ивана de Regulis Мазуръ, и Ивана Ursinus, котри вернувши зъ Бононiи, можна сказати, габилитовались на университетѣ Краковскѣмъ и одержали призволенс на практику въ самѣмъ-же Краковѣ, а навѣтъ на факультетѣ медицинѣ учили. *Historia literatury*. T. I. 4. p. 192.

Факультетъ медицинный въ Краковѣ мѡгъ однакожь завсѣгды ще уважатись школою подготавливаючою для университетѡвъ заграничныхъ. И тутъ учено чогось, хотяи не всего. „Зѣльникъ“, переложенный римскими магистрами зъ чешского языка на польскій въ роцѣ 1423,¹⁾ толковавъ о рослинахъ, дестилляци, горѣлцѣ, о рыбахъ, драгоценныхъ камѣняхъ, о науцѣ философичной, о пуццаню крови, штуцѣ антикарскѡй, о недугахъ заграничныхъ, о способахъ выроблюваня горѣлки зъ рѡжныхъ рослинъ, котрыхъ лѣкарѣ уживають супроти рѡжныхъ недугѡвъ, о птицахъ, роженю чоловѣка, о способахъ робленя діагнозы, о вередахъ и другихъ подобныхъ предметахъ. „Зѣльникъ“ сей служивъ певно яко подручникъ, а до того професорами на факультетѣ медицинѡмъ були зъ конечности люде, котрї, одержавши степень доктора за границею, вертали до вѡтчины и черезъ факультетъ медицинный до выкладѡвъ покликуванї бували.²⁾ Плянъ лекційный, если такъ выразимось, бувъ проте и на факультетѣ медицинѡмъ у Краковѣ если не той самый, то дуже приближенный до Бононьского, доки въ роцѣ 1536 не впроваджено его въ цѣлости.³⁾ Окрѡмъ вѣдомостей, заключеныхъ въ такѡмъ „Зѣльнику“, учено тутъ того майже, що и въ Бонони, именно: *Prima fen (liber) primi Canonis principis Avicenne; tegni Claudii Galeni libri tres; Aphorismi Hippocratis, particule septem; Quarta fen primi Canonis Avicenne; Prima fen quarti Canonis, que est de febribus; Novus tractatus Rasis ad regem Almansorem.* Образоване медицине було проте и тутъ не инше, якъ деінде, хотяй, належить припустити, не стояло оно на высотѣ Бононьского.

Еще инакшою однакожь представить ся намъ наука медицинны не факультетѣ Краковскѡмъ, если до сказаного додамо, що головоною тенденциею Ягайлоньского университету въ томъ часѣ було ширене католицизма и религїйности; що догматика схоластична стояла на першѡмъ плянѣ и не могла не влїяти на факультетъ медицинный и тогожь слушателѣвъ. Духовенство, подъ котрого управленемъ университетъ головно зѡстававъ, дбало передъ вѡмъ о те, чтобы слушателѣ университетскї не заражувались гусситисмомъ. Прага була дуже близенько. Ядвига засновала тамъ окрему коллегїю для Литовцѣвъ, а молодѣжь зъ польскихъ

¹⁾ Въ роцѣ 1588 зѡставъ вѡнъ переложенный и на языкъ рускїй для вєводы Томы Атанасевича Бутурнина въ Серпуговѣ. Польскїй перекладъ затравивъ ся безъ слѣду; рускїй згорѣвъ въ Москвѣ, 1812 р. Вишневецкїй. Т. 4. р. 189.

²⁾ Вишневецкїй. Hist. liter. pols. Tom 4. р. 192.

³⁾ J. Łukasiewicz. *Historia szkół etc.* Т. I. р. 114.

и рускихъ земель горнулась туды радо и численно, де кнѣло жита реформаторске. Найвысшій степенъ, до котрого наука медицины при сѣмъ складѣ рѣчей у Краковѣ поднесла ся, була протѣ медицина астрологична, зъ певною, значною примѣшкою схоластери. Зъ того и вышло, що школа, въ которой не учено заставляти, слѣдити и порѣвнувати, але за те широко разводити и доказувати теоретично, не могла двигнутись високо анѣ выдавати знаменитыхъ мужѣвъ. Навѣтъ геній, замкнений въ сѣмъ желѣзнѣмъ колѣ, не бувъ въ силѣ его переломити. Уставъ для факультету лѣкарского, выданный въ 1433 р. подъ вліянемъ теологii, постановлявъ, чтобы лѣкарѣ, закимъ приступлять до лѣченя недужого, дбали о его душевне спасене (*quod primo de remedio provideant spirituali, et demum manus suas prebeant adjunctrices.*¹⁾ Симеонъ зъ Ловича, котрый писавъ свое *Sentilium de medicis etc.* въ р. 1532, подаючи загальнi правила, якихъ лѣкаръ придержувати повиненъ, каже передъ всѣмъ пытати звѣздъ и знаменъ небесныхъ о причину и рѣдъ слабости.²⁾ Що бѣльше? Симеонъ говорить позитивно, що лишень той може бути добрымъ лѣкаремъ, при котрого рождествѣ Марсъ зъ Венерою получились³⁾ въ якусь констеляцію. Подѣбно выражавъ ся о науцѣ медицины Яковъ Гурскій въ дѣлѣ *de periodis* (1558). Нашъ вѣкъ, каже вѣнъ, стратилисьмо на такi науки, котри на насъ бѣльше погорды якъ славы навели. Теперь покинулисьмо ихъ, вылѣзли зъ болота, покинули науки, котри учили насъ нѣчого не умѣти, котри не були достойнi вѣльного чоловѣка.

Подъ конецъ XV. вѣка, якъ неменше въ першихъ десяткахъ XVI. що найславнѣйшi мужѣ на университетѣ Краковскѣмъ були бѣльше загорѣлыми астрологами. Мартинъ зъ Перемышля (1475) бувъ *Collega minor, doctor medicinae et astrologiae professor*. Вѣнъ прибувъ зъ Праги, де образовавъ ся и засновавъ имовѣрно катедру астрологii при университетѣ Ягайлонскѣмъ. Такимъ бувъ передъ нимъ Мартинъ зъ Олькуша, а по нѣмъ славчій Иванъ Гло-

¹⁾ Вишневскій. *Historia liter. polsk.* T. I. p. 52.

²⁾ *Ibidem.* *Medicos enim e signis supernis eis consulere aegrotis, quis dubitet? Nam stultum est agere medicum et absque astrorum praescripto mederi, et tam est alienus a medicina, qui astrologiae ignarus est, quam vivus homo a mortuo.*

³⁾ *Ibidem.* *Bonus medicus erit ille, in cujus nativitate Mars et Venus fuerint corporaliter vel aliquo benivolo aspectu conjuncti. Similiter Venus et Mercurius. Perfectus autem medicus erit ille, in cujus nativitate Mars et Venus juncti fuerint in sexta.*

говчикъ. Сей послѣднй написалъ подъ рокомъ 1490 дѣло о астрологiи послѣ Птолемея, Абу-Масара, (астролога-рабина, котрый написалъ дѣло *Introductorium ad astronomiam. Venet. 1489*) и Галига бенъ Рагеля, въ котромъ предсказуе погоду, зміну воздуха, судьбу людей, войну, смерть королѣвъ, морову заразу и друге таке. *Summa sententia* дѣла залежитъ въ тверденю, що небо и звѣзды переиначуютъ низшій, земный свѣтъ, правлять нимъ и пануютъ надъ людьми!

Отъ въ чѣмъ залежала медична литература, а зъ нею и сама наука медицины на университетѣ Ягайлонскѣмъ.

Колижъ теперь зреканитуюемо все нами сказане, то прійдемо до закчюченя:

1) Що Академія Ягайлонска плекала бѣльше теологiю и право каноничне, чимъ свѣтскій науки (*leges physicae* и *artes liberales*).

2) Що наука медицины, зѣпхана на другій плянъ, розвивалась тутъ дуже слабо и неправильно и знидѣла цѣлковито подъ впливомъ теологiи и астрологiи.

3) Що слушателѣ факультету медичного, не маючи даныхъ до цѣлковитого выобразования, мусѣли удаватись за границу по степенѣ докторскій.

4) Що тѣжъ слушателѣ, при переважно духовнѣмъ устрою университету, напоеніи его теологичными тенденціями, выховуваній майже по чернечому, могли легко зъ поля медичного переходити на службу вѣры и церкви.

Отсе бувъ бы короткій оглядъ духовои культуры, середъ котрои выступае нашъ Францисокъ Скорина, „докторъ въ лекарствѣ“ и перекладчикъ писъма святого на языкъ бѣлорускій. Якъ бачимо, то Францисокъ Скорина бувъ вѣрнымъ сыномъ своего часу въ повнѣмъ чначеню сего слова. Не лишивъ ся вѣнъ зъ своею образованностею низше уровени, але и не выдвигнувъ ся значно понадъ ню. Перенявши въ себе мудрости медицины астрологичнои на университетѣ Краковскѣмъ, пошукавши свѣтла и поза границями Полщѣ, де докторизовавъ ся, стае вѣнъ, поступаючи за духомъ часу, самъ по воли своѣй щирымъ слугою церкви и вѣры своеи. Не бувъ се навѣтъ крокъ оригинальный. Богато докторѣвъ медицины, образованныхъ за границею, вертало домѣвъ и занимало становища духовнй. Петро зъ Хоткова¹⁾ учивъ ся медицины въ Бононіи, бувъ вѣдтакъ учителемъ сынѣвъ князя мазовецкого Болесла-

¹⁾ Вишневецкій. *Historia liter. polsk.* Т. 4. р. 192 и дальше.

ва, по́знѣйше канцлиромъ, а остаточпо (въ р. 1487) епископомъ Плоцкимъ. Другіи медики обѣймали становища *Canonicatus Doctoralis Medicinae* при капитулахъ. Тѣлькожь нема слѣдѣвъ, щобы сучасніи Скоринѣ медики розвинули такъ широку дѣяльність литературну на поли церковнѣмъ, якою заливъ сей невтомимый мужь.

Закимъ однакожь звернемось до особы самогожь Франциска Скорины, мусимо ще оглянутись на рухъ литературный, якій повставъ зъ кѣнцемъ XV. вѣку у словянскѣмъ свѣтѣ и котрый по нашому мнѣнію потягнувъ за собою Скорину. Есть се рухъ, щобъ такъ сказати, библийный, выкликаний рухомъ догматичнымъ въ Чехахъ и по́ддержуваный сильно вынайденемъ друку.

Чехи були першіи межи Словянами, котріи стали заходитись коло печатного виданя перекладѣвъ библийныхъ на живый языкъ. Новый завѣтъ въ перекладѣ чеськѣмъ вышовъ въ р. 1475. Псалтирю выдано у Празѣ въ р. 1487. Въ слѣдуючѣмъ роцѣ, 1488, зѣстала тамже выпечатана цѣла библия, вѣдтакъ въ Венеціи въ р. 1506 и знову у Празѣ въ лѣтахъ 1529, 1537, 1549 и по́знѣйше¹⁾.

Русь наша розпочала свой друки въ незвѣснѣмъ роцѣ. Ще передъ накладами Святополка Фіолда у Краковѣ вышли частини библии за старанемъ Ивана Бинера зъ Кронштаду. Примѣрникъ сего виданя мавъ находитись въ библиотечѣ владичѣй у Мункачи²⁾. Въ лѣтахъ 1490 и 1491 выдавъ Фіолдъ Осмогласникъ и Часословець у Краковѣ въ власнѣй печатни³⁾. Коли Фіолдъ покинувъ Краковѣ (вѣдай скоро по выпечаню своихъ накладѣвъ), печатане рускихъ книгъ устает на довгий часъ и доперва въ роцѣ 1517 розпочинае се дѣло Францисокъ Скорина у чеськѣй Празѣ.

¹⁾ Slovanka Іосифа Добровеского. Прага. 1814. р. 139.

²⁾ Ibidem. р. 139. Примѣчаю тутъ, що въ моѣмъ переѣздѣ черезъ Мункачъ въ р. 1866 я звѣдувавъ ся за симъ выданемъ у о. Кралицкого, однакожь чернець сей не умѣвъ нічого о томъ розказати.

³⁾ Кто бувъ Святополкъ Фіолдъ, не знати на певно. Одній выпроваджують его родъ зъ Нѣмеччины (зъ нѣмецкого року, Франкъ), иншіи берутъ его за Нѣмця осѣвшого въ Краковѣ. Ще иншіи держать его за уроженця Люблинського, гаягяра зъ заводу, котрый подчасъ своєї подорожи по Нѣмеччинѣ придививъ ся штуцѣ друкарской, вѣдтакъ осѣвъ въ Краковѣ и тутъ загадавъ зъужитковати свою вѣдомость до печатаня словѣнскихъ церковныхъ книгъ. Черенки вирізавъ ему Рудольфъ Боредорфъ зъ Бруншвику. — По́знѣйше посуждено Фіолда о ересь (яко Русина?) и завозвано передъ судъ епископекій у Краковѣ. Фіолдъ оправдавъ ся по роцѣ, зѣставъ увѣльнений зъ подѣ суду, але кинувъ Краковѣ и друкарство и удаливъ ся у Левочу на Угорщину, де и померъ въ р. 1525.

Францисокъ Скорина бувъ родомъ зъ Полоцка. Се рѣчь певна, основана на короткихъ автобіографіяхъ, котрій въ формѣ про- або епілогѣвъ Скорина до своихъ виданъ докладавъ. Наведемо тутъ для примѣру прологъ и епілогъ книги пѣснь надъ пѣснями Соломона, выданой у Празѣ. Тожъ тамъ стоить: *Книга премудраго Царя Соломона рекома пѣснь пѣснямъ починает ся. Зуполне выложена, на рускій языкъ докторомъ Францискомъ Скориною сполоцка. Вѣдтакъ: Предословіе Доктора Франциска Скорины Сполоцка Въ книгу пѣснь пѣснямъ царя Соломона. На остатнѣйже сторонѣ есть епілогъ: Доконана есть Сия Третья Книга Премудраго Соломона Сына Давидова Царя Израилева Онже былъ Царемъ Въерусалиме. Рекома Еврейскимъ языкомъ Сира сиримъ: Аплатине Кантукумъ Кантикорумъ. Еже рускимъ Языкомъ исказует ся Пѣснь пѣснямъ. Напредъ кочти икпохвале богу в тройци единому. И его пречистой матери девици Марии. И всемъ небеснымъ чиномъ, Святымъ Ивятициамъ божимъ. И людемъ посполитымъ всемъ кпожитку. А совершена есть повелениемъ працею И выкладомъ ученаго мужа В лекарскихъ наукахъ Доктора Франциска Скоринина сына. Изъ славнаго Града полоцка. Въ вѣликомъ старомъ месте празкомъ подъяты нарощения Сына божия Тысеца пятсот і осмьнадесят Мѣсеца Генуаря Дня Девятого ¹⁾.*

При выданяхъ Виленскихъ находимо те саме. На кѣнци псалтири, по пѣсни десятѣй „Захарии отца предтечева“, слѣдуетъ: *Доконана есть фалтырь сия, збожиею помощію повелениемъ працею и вѣликою пилностію влекарстве доктора франциска скорини изъ славнаго града полоцка. Те саме находимо и при кѣнци Часословца Виленскаго: Доконанъ есть часословець имъ ²⁾ и пощную службу працею и пилностію доктора Франциска скорини сполоцка у великославномъ мѣсте виленскомъ.*

Длячого Скорина носивъ имя Франциска, а не называвъ ся якимъ-то именованъ греческо-русскимъ, сю обстанову объясняе ученый Петрушевичъ ³⁾, що Скорина, прибувши на университетъ краковскій, католицкій, мусѣвъ змѣнити свое имя, чтобы покрити свое православно-руске походжене. Зъ мнѣнемъ симъ годилибысьмо ся

¹⁾ Пѣснь надъ пѣснями подыбавъ я въ бібліотекѣ Владислава кн. Чарторьскаго, дуже богатѣй у стариннѣй выданя рускѣй. Библиотека находить ся теперь у Краковѣ.

²⁾ Дефектъ, котрый доповненный звучить: имѣяй денную и пр.

³⁾ Слово 1875. ч. 130. Отвѣты и Вопросы. Писемо III.

охотно, если бы можна доказати статутами университету Краковскаго, що приступъ тамъ же бувъ лишень призволенный людемъ о покрестныхъ латинскихъ именахъ. Поки що, пытане се мусимо лишити нерѣшенымъ, тымъ больше, що на подставѣ всѣхъ даныхъ о Скоринѣ не можна навѣтъ на певно порѣшити, чи Скорина въ загалѣ бувъ греческо-православнаго чи латинскаго вѣроисповѣданя? Вишневскій¹⁾ припускае, що вѣтъ бувъ греческаго вѣроисповѣданя, однакожь выхованный у Краковѣ бувъ досыть приклонный церкви римско-католицкѣй. Иншій польскій писателѣ, згадуючи мимоходомъ и дуже неясно про Скорину, роблять зъ него католика: *Imię Skoryny (?) i z daleka nasunięta o nim powieść (яка?) objawia to dostatecznie (??)*²⁾. Що католицизмъ на Литовскѣй Руси широко розкоренявъ ся вже вѣдъ часѣвъ Ягайла, котрого стремленемъ було навѣтъ Литовску Русь окатоличити, се рѣчь звѣстна. Католики мали тамъ окремі привилеѣ для себе, а Францисокъ Скорина яко богатый чоловѣкъ, котрый своими коштами покрывавъ всѣ свой наклады, мѣгъ для сихъ привилеѣвъ стати ся навѣтъ католикомъ. Тѣлько годѣ сю рѣчь подавати яко певну и неоспориму. Зъ другои стороны насуваець пытане, для чого Скорина, пѣсля Петрушевича православный, а лишень для покритя своєї вѣры змѣнившій имя, пѣзниѣше, коли вже займавъ становище независиме, не змѣнивъ имени Франциска на имя давне, православно-руске?

Що Францисокъ Скорина бувъ Русиномъ, се рѣчь певна, котра дасть ся доказати на подставѣ его автобиографіи, помѣщенои яко передне слово въ книжѣ Естеръ. Скорина каже тамъ выразно, що св. Геронимъ переложивъ ту книгу въ IV. вѣку въ цѣлости зъ языкѣвъ халдейскаго, еврейскаго и греческаго на латинскій, додаючи зъ послѣднаго тексту, що не доставало въ еврейскѣмъ, и що вѣтъ (Скорина) наслѣдовавъ въ томъ святаго мужа, напередъ *Богу въ тройци единому ко чти, а своему пророжскому рускому языку к науце всего добраго*³⁾.

При сѣмъ мусимо примѣтити що фактомъ о рускости Франциска Скорины объясняе ся по части нерѣшене пытане о его

¹⁾ Hist. liter. polsk. T. 8. p. 477.

²⁾ Encyklopedia powszechna Orgelbranda 1866.

³⁾ Вишневскій. Hist. lit. polsk. T. 8. p. 469. Въ сѣй книжѣ Естеры, при концѣ переднаго слова помѣтивъ Скорина цѣкавыи дѣтихонъ :

„Не копай подъ другимъ ямы, самъ ввалишь ся въ ню :

„Не ставъ Аманъ Мардохея шибеница, самъ повеснешъ на ней“.

православию. И справедливо, если родина Скорины мимо стремления королёв польских до окатоличения Литовской Руси удержалась при рускости на столько, что Скорина самъ языкъ рускій называетъ своимъ природнымъ, то есть имовѣрно, что и вѣкъ оставяъся еще при православию. Шежь бо и знатнѣе роды Радивилѣвъ¹⁾ и Глинскихъ придерживались въ томъ часѣ и позднѣйше руского обряду и руского языка.

Пытане, де Францисокъ Скорина учивъся, дастъся лишень по части точно рѣшити. Передъ всѣмъ належитъ припустить, что першѣ початки науки Скорина одержавъ дома. Позднѣйше, то есть на чотырѣ до пять рокѣвъ передъ рокомъ 1506 являеся вѣкъ на университетѣ Ягайлонскѣмъ и одержуе туть степень бакалара. Мучковскій Иосифъ згадуе въ дѣлѣ: *Statuta nec non liber promotorum Philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagellonica ab a. 1402—1849*,²⁾ що за деканства Леонарда de Dopschycze въ р. 1506 межѣ иншими степень бакалара одержавъ *Gran. de Poloczko Litphanus*³⁾. Не можна сумнѣватися, що подъ симъ именемъ крыеся Францисокъ Скорина, такъ якъ бувъ вѣкъ родомъ зъ Полоцка, а проте и Литовцемъ (*Litphanus*)⁴⁾

Степень бакалара на университетѣ Краковскѣмъ одержувавъ только той, кто а) бувъ вписаный въ альбумъ университету

¹⁾ Иванъ Будный посвящае Николаеви Радивилеви, княжати на Ольше и Несвижу, свѣи „Катихисисъ для детокъ христьянскихъ языка Руского“ вт. роцѣ 1562. Въ переднѣмъ словѣ до сего катихисиса, выданого въ печати Радивила, въ Несвижи, говоритъ Будный, що списавъ сю книгу „ктому тѣжь и для того, бы ся княжацкѣе милости не только вчужоземскихъ языцѣхъ кохали, але абы ся тежь ваши Княжацкѣе милости и того здавна славного языка словенского розмилovati и онымъ ся бавити рачили. Слушная бо речъ есть, абы ваши Княжацкѣе милости того народу языкъ милovati рачили, въ котрѣмъ давныи предки ихъ Княжацкѣе милости пановѣ отци вашихъ Княжацкѣхъ милости славне преднейше предложеньства (достоинства) несутъ.“ Катихисисъ Будного подыбавъ и въ библиотекѣ Влад. кн. Чорторыского. Есть се катихисисъ братьевъ Христоваго збору.

²⁾ Cracoviae 1849. p. 144.

³⁾ *Decanatus mgi Leonardi de Dopschycze sacerorum canonum baccalarii. Anno eodem (1506) sub decanatu eiusdem magri Leonardi etc. ad quatur tempora sancte Lucie, ad gradum baccalariatus promoti hunc ordinem locorum sortiti sunt: Matheus de Semny Klosz. Andr. de Zynta. Joh. de Goraw. Thom. de Podlyesze. Gran. de Poloczko Litphanus. Paulus. De Marienberg. — Muczkowski p. 144.*

⁴⁾ Диви Слово 1875. ч. 130. Отвѣты и Вопросы.

и зложивъ приписану присягу ¹⁾; б) кто передъ тымъ черезъ пять лѣтъ побиравъ тамъ-же потрібнй науки и за достойного до одержаня степеней высшихъ именно бакалара, магистра або доктора узнаный зоставъ. Зъ того можна вносити, що Францисокъ Скорина прибувъ на Академію Ягайлоньску уже въ роцѣ 1501, коли въ роцѣ 1506 одержавъ тамъ першій стень университетскій.

Якъ довго Францисокъ Скорина по роцѣ 1506 пробувавъ въ Краковѣ и чи тутъ старавъ ся о стень магистра медицины, се годѣ рѣшити по причинѣ недостатку позитивныхъ даныхъ. Однакожь есть рѣчею певною, що вонъ небавомъ покинувъ университетъ Краковскій въ цѣли позысканя степеня доктора медицины на котрѣмъ-то университетѣ заграничнѣмъ. Мы пригадуемъ тутки лишень выше нами розказану обстанову, що на университетѣ Краковскѣмъ черезъ весь XV. вѣкъ и въ XVI. вѣку ажъ до 28. лютого 1527 р. не удѣляно степеней докторскихъ на факультетѣ медичнѣмъ ²⁾ и що ученики сегожь университету удавались по сей стень найчастѣйше до Бонони, а може и куды инде. Куды звернувъ ся Францисокъ Скорина, не мѣгъ я точно означити, такъ якъ не доставало менѣ жерель до того. Треба бы мати пѣдъ рукою имматрикуляційнй книги университетѣвъ италійскихъ (въ Бонони и Падвѣ) университету Праского, Виттенбергского и другихъ ³⁾.

Заходить при тѣмъ однакожь ще одна обстанова, котру не можна поминути, хотяй черезъ напроваджене еѣ пытане, де и коли Скорина учивъ ся, еще гѣрше становить ся замотанымъ. Ото бувъ звычай, що укѣнченй докторы медицины прибували неразъ до Кракова и тутъ пѣддавались испытамъ бакаларскимъ.

¹⁾ Вишневскій. Hist. liter. polsk. T. 4. r. 296. и 330—334. Muczowski Józef. Statuta nec non liber promotorum etc. p. VII. De non admittendis ad examen: qui pastum lectionum et exerciciorum verbo vel opere non expediverit. aut matricule universitatis inscriptus non fuerit.

²⁾ Hic (Lukas Noskowski, Senator Cracoviensis, nec non lector ordinarius facultatis medice + 1532 die 28 Marcii) erat verus zelator Universitatis, qui cum sincero affectu honores et fame studii nostri generalis promocionem doctoralem in facultate medica ab exordio neglectam primus in effectum deduxit circa annum 1526. Тамже р. 336. Еттингеръ въ своѣй розправѣ: Rys dawnych dziejów Wydziału lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego etc. ректификуе рѣкъ 1526 на 1527. р. 219.

³⁾ Имматрикуляційна книга университету Бононьского приходить пѣдъ титуломъ: Albertini Cotalogo di tutti i dottori di Collegio Bolognese posth. ed. Jo. B. Savazza Bologna 1664.

У Мучковского (Statuta nec non liber promotorum etc. p. 149.) находимо такі дані: Anno Dmni 1509 in decanatu Mgrі Michaelis Sternberg de Legata... examinati pro gradu baccalariatus ad quartuale Sancte Lucie, hunc ordinem adepti sunt межѣ иншими: Adam de Brzesziny, collegiatus, doctorque medicinae, uxoratus, lector ordinarius medicinae. За деканату магистра Леонарда de Wyszuka examinatus pro gradu baccalariatus межѣ иншими: Alb. de Crayna, medicus uxoratus ¹⁾. Виравдѣ приписъ сей обовязувавъ лишень тыхъ заграничныхъ докторовъ медицины, котрѣ яко такі мали намѣрене вѣддаватись у Краковѣ практицѣ лѣкарскѣй, однакожь се не выключаетъ, щобы и нашъ Францисокъ Скорина не мѣгъ бувъ уже передъ рокомъ 1506 бути докторомъ медицины и щобы яко такіи не пѣддававъ ся въ згаданѣмъ роцѣ испытовѣ бакалярскому. Петрушевичъ ²⁾ утримує, що Францисокъ Скорина одержавъ оба степени, т. є. бакаляра и доктора медицины, на университетѣ Ягайлоньскѣмъ. Тверджено се не есть вѣрне. Петрушевичъ завѣривъ тутъ Вишневному ³⁾, котрый зъ Скорины робить доктора медицины и liberum artium (?) на тѣмъ-же университетѣ. Якъ бы тамъ не було, то есть, чи Францисокъ Скорина передъ рокомъ 1506. бувъ уже докторомъ медицины, чи доперва по тѣмъ роцѣ одержавъ степенъ доктора, завсѣгды буде рѣчею невною, що вѣнъ сего степенѣ не доборовъ ся на академіи Ягайлоньскѣй, хотяи зъ другои стороны годѣ порѣшити, на котрѣмъ университетѣ заграничнѣмъ вѣнъ сеѣ чести удостоивъ ся.

Що до житя Франциска Скорины по роцѣ 1517. не знаємо нѣчого позитивного. Єсть виравдѣ гипотеза, що зъявившій ся въ тѣмъ часѣ у Виттенберзѣ Franciscus Polonus, призванный передъ духовный судъ за ересь, бувъ нашъ Францисокъ Скорина, однакожь годѣ се припущено брати за правду ⁴⁾. Если бы такъ було, то Скорина знавъ ся зъ Лютромъ ⁵⁾.

¹⁾ Muezkowski J. Statuta etc. p. 150.

²⁾ Слово 1875. ч. 130 Отвѣты и Выпросы.

³⁾ Т. 8. p. 466. Францисокъ Скорина науки odbywał w akademii krakowskiej, gdzie został doktorem medycyny i nauk wyzwolonych.

⁴⁾ Kapitar. Hesyehii glossograph. 1840. p. 38. въ энциклопедіи Оргельбранда. Franciscus Polonus бувъ посудженный, що зъ самымъ чортѣмъ накладаетъ. Зъ Виттенберги мавъ утечи въ р. 1517 до Праги, де розпочавъ свой наклады частинъ библии.

⁵⁾ Университетъ въ Виттенберзѣ зоставъ заснований въ р. 1502. Лютеръ бувъ тамъ въ р. 1508 профессоромъ философіи; въ р. 1509 — baccalaureus ad biblia; въ р. 1512 — докторомъ теологін.

Въ роцѣ 1517 поселивъ ся Скорина у Празѣ и розпочинае тамъ печатане своихъ перекладѣвъ библійныхъ зъ Вульгаты на бѣлорускій языкъ. Добровскій думаетъ, що Скорина переселивъ ся для того до Праги, щобы тутъ мати пѣдъ рукою чешскі переклады библійні¹⁾, котрыхъ було до сего часу три выданъ (1475, 1487 и 1506), и котрыми вѣнъ, працюючи надъ перекладомъ своимъ, хотѣвъ засилитись. До дѣла мавъ его заохотити самъ король Жигмонтъ I., котрому мѣгъ (?) Скорина товаришити на конгресъ Вѣденскій въ р. 1515., зъ вѣдки може (?) бувъ пѣсланный до Венеціи и де може (?) казавъ вырѣзувати матрицѣ, такъ якъ черенки у его выданыхъ бѣльше схожі суть зъ черенками, котрыми Сербове въ XVI. вѣку у Венеціи печатали свой книги, чимъ зъ кирилицею. Понеже вѣдтакъ Жигмонтъ I. бувъ ошѣкнуомъ Людвига II. молодого короля чешского, длятого (?) печатавъ Скорина свой выданя у Празѣ чешкой, де зъ сусѣднои Нормимберги легко мѣгъ дѣстати напѣръ и литейщикѣвъ. Колижь въ роцѣ 1519 Чехи выломились зъ пѣдъ ошѣки польской, Скорина вернувъ до краю.

Гипотезы Юсифа Добровского мають богато за собою, а именно ся сторона въ нихъ, що Францисокъ Скорина самъ старавъ ся о выльте черенокѣ. Такъ и мусѣло бути, если, якъ знаемо²⁾, печатня Святополка Фіолда въ Краковѣ упала, а въ Европѣ пѣдъ той часъ словянська печатня существовала лишень у Венеціи³⁾. Можна проте и вѣрити, що Францисокъ Скорина, закимъ приступивъ до печатаня своихъ перекладѣвъ, занявъ ся передъ всѣмъ заложениемъ словянської печатни у Празѣ и що до того зъупотребивъ якійсь довшій навѣтъ часъ передъ рокомъ 1517. Въ Краковѣ було ему се дѣло ненаручнымъ, тымъ бѣльше, що не хотѣвъ вѣнъ такой судьбы дѣзнати, яка довелася Фіолду за печатане рускихъ книгѣ. Краковъ бувъ за дуже католицкій, щобы щось подобного стерпѣти. На доказъ того, що печатня словян-

¹⁾ Slovanka. 1815. p. 151. Um sich an Ort und Stelle Rath's zu erholen, wenn ihm einige Stellen im böhmischen dunkel blieben.

²⁾ Диви примѣтку о Святополку Фіолдѣ.

³⁾ Въ Венеціи выйшовъ въ р. 1493. Осмогласникъ для Черногорцѣвъ. Чи не можна бы припустити, що словянська печатня у Венеціи повстала при помочи Святополка Фіолда, котрый по роцѣ 1492. усунувъ ся зъ Кракова до Левочи на Угорщину, а приборы свой друкарскі мѣгъ кому-то у Венеціи вѣдпродати. Повѣрити се припущене можна бы черезъ порѣвнане выданъ Краковскихъ (такожь Осмогласника и Часословца) Фіолда зъ накладами Венеціанскими и Скорины такъ праскими якъ и Виленьскими.

ска у Празѣ могла бути навѣтъ власностею Скорины, служить дальше фактъ, що зъ выѣздомъ Скорины зъ Праги печатня тая упадає ¹⁾).

Длячого Францисокъ Скорина за основу до своихъ перекладѣвъ выбравъ Vulgat-у латиньску, а не якій-то тексты старословѣнскій въ манускриптахъ, се пытане не трудно рѣшити по нашему миѣнню, если розважимо, що а) въ томъ часѣ не существовавъ еще цѣлковитый збѣрнигъ священныхъ книгъ ²⁾; б) що старане ся хотай бы о поодинокій части библии зъ вѣрнымъ текстомъ було для Скорины, проживавшого у Празѣ, надзвычайно труднымъ дѣломъ; в) що остаточно Скорина зживъ ся бѣльше зъ захѣдною культурою и церквою. Если бы кто мимо того хотѣвъ замѣтити, для чого Скорина за основу до своихъ перекладѣвъ не уживъ тексту греческого, то на сей замѣтъ насуваеь вѣдповѣдь, що Скорина не умѣвъ греческого языка на стѣлько, щобы зъ его зробити добрый перекладъ. Катедра греческого языка на университетѣ Ягайлоньскѣмъ зѣстала заснована доперва зъ початкомъ XVI вѣка ³⁾, коли Скорина кѣнчивъ уже свой науки у Краковѣ. А и сихъ професорѣвъ не любили доконьче другій колеги, уважаючи ихъ науку яко новѣсть, шкодливу и небезпечну для вѣры католицкои ⁴⁾.

¹⁾ Въ прочѣмъ Фр. Скорина выражаеь при своихъ выданихъ праскихъ: Совѣршена есть (книга) повеленемъ, працею и выкладомъ ученого мужа etc...

²⁾ Книги старого и нового завѣта збравъ и выдавъ въ р. 1581 Василь Константинович, княжа Острокое, въ своѣй печати у Острожѣ. Кто знае генезу сеѣ библии и трудности, зъ якими кн. Острокій боровъ ся, той зрозумѣе, що Скорина аиѣ не мѣгъ подумати о подобномъ дѣлѣ. На выдане библии Острокоей складали ся Михайло Гарабурда, писарь великій литовскій, котрый достарчивъ кн. Острокоему старинный перекладъ, зроблений ще за часѣвъ Володимира 72 перекладчиками зъ греческого тексту, якій находивъ ся въ рукахъ Ивана Василевича, царя московсого. Вѣдтакъ выславъ кн. Острокій людей ученыхъ зъ листами у Римъ, на Кандію и до вѣсхъ знатныхъ монастырѣвъ греческихъ, сербскихъ и болгарскихъ. Патріархъ царгородскій сремія приславъ Острокоему людей тямучихъ добре греческій языкъ и одинъ примѣрникъ греческій, роблений еще за часѣвъ Питоламея египетсого 72. перекладчиками. Чи мавъ Скорина средства по тому?

³⁾ Греческого языка учивъ на унив. Ягайлоньскѣмъ Юрій Либанъ, вѣдтакъ ученый италіанецъ Петро Иллицинусъ. Небавомъ однакожь оба незлюблені опустили свой катедры. Łukasiewicz. Hist. szkół etc.

⁴⁾ Еврейскій языкъ бувъ бѣльше люблений на академіи Ягайлоньскѣй. Иванъ Sampensis учивъ сего языка и выдавъ въ 1510 р. перекладъ псалмѣвъ Давида.

Думаемо протѣ, що не яло ся по́деувати Скорниѣ якї-то тенденціи католицкїи за те, що вѣнъ свой переклады оперъ на латиньскѣи Вульгатѣ.

Знанїи до сего часу переклады поодинокихъ книгъ св. письма Франциска Скорины суть слѣдующїи:

А. Выдана я Праскїи:

I. Вѣ роцѣ 1517.

1. Книга мудрости Иеуса, оына Сираха, выдана „по Божїемъ нароженїю“. 81 картокъ и одинъ штихъ.
2. Книга Рутъ. 8 картинъ.
0. Книга Йова. 51 картинъ, 2 штихи.

II. Вѣ роцѣ 1518.

1. Чотырї царскїи книги. 2 сѣчня. 241 картокъ, 11 штихѣвъ.
2. Книга Премудрости Божои. 19. сѣчня. 32 картины и одинъ штихъ.
3. Книга судїевъ израильскихъ. 42 картины и одинъ штихъ.
4. Книга Иеуса Навина. 48 картинъ и одинъ штихъ.
5. Книга песнь песнямъ. 12 картинъ и одинъ штихъ.
6. Проповѣди Соломона. 18 картинъ и одинъ штихъ.

III. Вѣ роцѣ 1519.

1. Книга Юдитъ. 9. лютого. 26 картинъ и одинъ штихъ.
2. Книга Естеръ. 25 картинъ и два штихи.
3. Приповѣсти Соломона. 48 картинъ.
4. Плачь Еремїинъ. 12 картинъ и одинъ штихъ.
5. Книга пророка Данїила. 40 картинъ.
6. Пентатевхъ Мойсея. 364 картинъ и 17 штихѣвъ.

Б. Выдана я Виленьскїи:

1. Дѣянїя Апостольскїи. 315 картинъ. 1525.
2. Псалтирь-Часословець. 1551.
3. Акафисты, безъ означеня року. Незвѣсно такожь, чи у Вильнѣ чи у Празѣ выданїи.

Близшїи описъ сихъ книгъ находятъ ся у Добровского ¹⁾, Строева ²⁾, Вишневекого ³⁾ и иншихъ авторѣвъ ⁴⁾. Жаль тѣлько

¹⁾ Slovenka. 1814. 1815. и Reise nach Russland und Schweden.

²⁾ Обстоятельное Описание старопечатныхъ книгъ словянскихъ.

³⁾ Historia liter. polsk. T. 8. p. 466--479.

⁴⁾ Опытъ Штриттера. Bergius de statu ecclesiae et relig. Moscovi I. Holmiae. 1704.

що всѣ описы суть дуже недокладні и що кождый зъ авторѣвъ инакше читавъ текстъ або по́дносивъ рѣчи менше важні, пропускаючи зъ виду головнѣйші. Не наше дѣло въ прочѣмъ вглядати глыбше въ саму матерію, а дѣло филологѣвъ. Мы ограничимось проте на деякихъ примѣткахъ ишого роду.

Передъ всѣмъ мусимо пытане, чи Францисокъ Скорина переложивъ всѣ книги старого и нового завѣта, лишити отвертымъ, доки случай не выкрые доси незвѣсныхъ выданъ. Строевъ на примѣръ говорить о 22 книгахъ старого завѣта, коли иныи, якъ Вишневскій и другі, лишень о 16. Скорина же самъ згадуе въ переднѣмъ словѣ до Апостола, выданого у Вильнѣ въ 1525 р., будьто бы вѣнъ переложивъ всѣ книги старого и нового завѣта ¹⁾. Рѣвно годѣ выслѣдити, чи Акафисты на всѣ недѣлѣ були печатані у Празѣ, чи у Вильнѣ? Певнымъ есть лишень, що Францисокъ Скорина вже въ роцѣ 1519. покинувъ Прагу, що вѣдтакъ проживае въ дому „почтиваго мужа Якова Бабица, найстаршого бурмистра славного и великого мѣста Виленьскаго“, де въ роцѣ 1525. розпочинае дальше издавництво выпечатанемъ дѣяній апостольскихъ. Чи по́дъ словомъ дѣмъ належить розумѣти хату Якова Бабица, чи печатню, мы не хочемо рѣшати, однакожь мусимо примѣтити, що се слово по́знѣйшій властителѣ печатнѣ у Вильнѣ, родина Мамоничѣвъ, уживають въ послѣднѣмъ значеню ²⁾.

Про дальше жита и дѣяльнѣсть Франциска Скорины нема богато даныхъ. Если Псалтирь, якъ удержуе Гофманъ (*de typographiis* p. 44) операючись на Берліюсѣ ³⁾, зѣстала выдана въ роцѣ 1551. самымъ Скориною, то заслуженый сей мужъ живѣ еще въ сѣмъ роцѣ у Вильнѣ яко старецъ сѣмдесять лѣтний. Можемо бо приуслити, що по́ддаючись испытови бакалярскому на академіи Краковскѣй въ р. 1506, Скорина мѣгъ мати уже якихъ 26 лѣтъ. Часъ уродженя его припадавъ бы проте на рѣкъ 1480. Въ роцѣ 1575 Скорина не бувъ певно вже при житю. Тогда вже Лука Мамоничъ выдае его псалтирю „вново“. Петро-Павло Vergerius бачивъ въ роцѣ 1556. руску библію

¹⁾ Главы же яко и въ всѣхъ книгахъ библіи ветхаго и новаго закона, мною на рускій языкъ выложеныхъ.

²⁾ При Статутѣ Литовскѣмъ выданѣмъ въ р. 1588. стоить : Друковано великемъ месте виленьскѣмъ въ дому Мамоничовъ etc.

³⁾ Bergius de statu ecclesiae et relig. Moscovit. Holmiae. 1704.

на Литвѣ, однакожь не згадуе вже про автора ¹⁾. Часъ смерти принадавъ бы проте имовѣрно у лѣта 1551—1556.

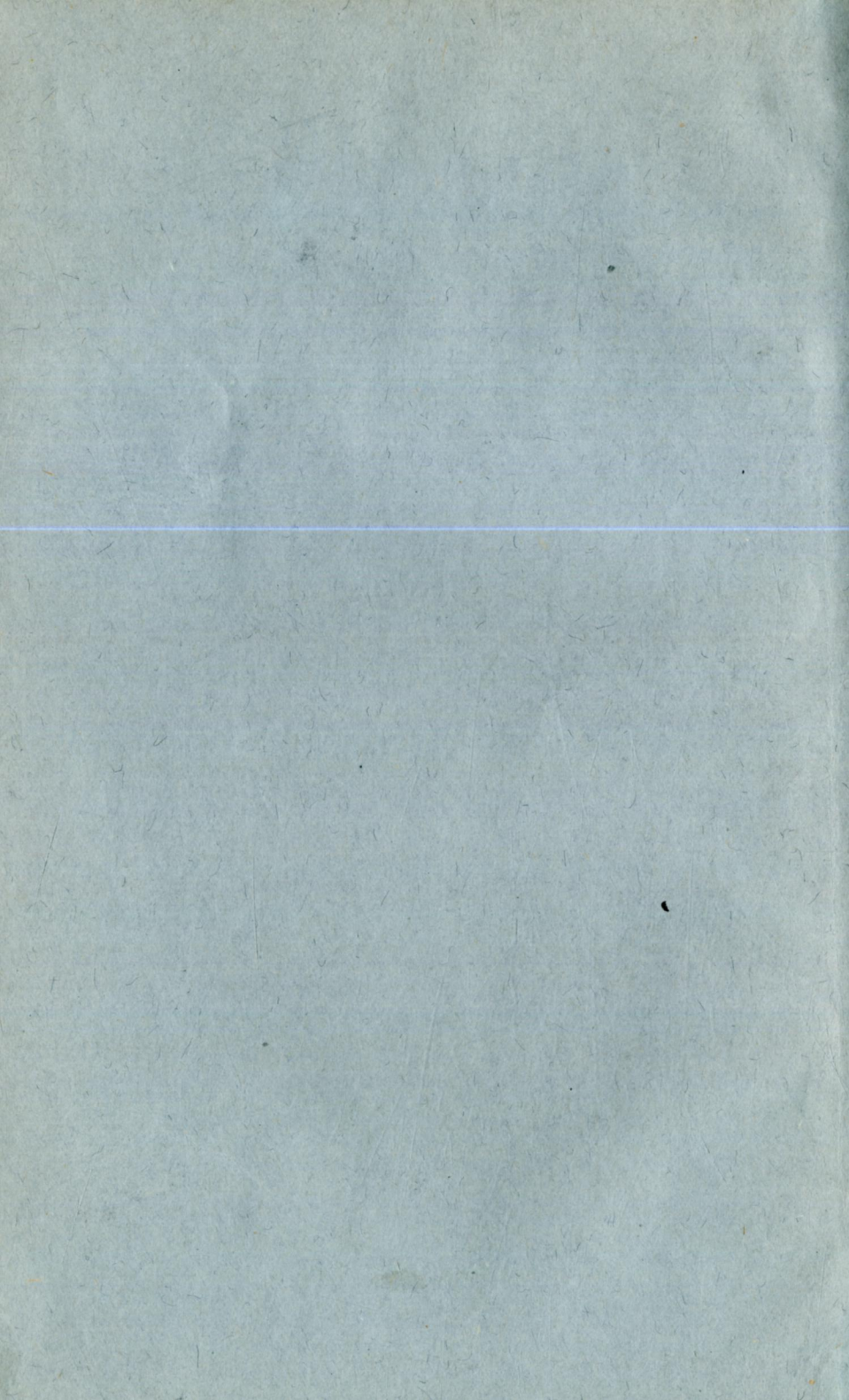
Король Жигмонтъ I. мавъ Франциска Скорину дуже любити. Пôдъ рокомъ 1532. надае вôнь Скоринѣ привилей, котрымъ увôльняе его вôдъ поискôвъ судовыхъ за довги рôдного брата Ивана, мѣщанина Виленского. Въ другôмъ привилею звôльняе его навѣтъ вôдъ судôвъ воеводскихъ и каштелянскихъ, задержуючи судъ надъ нимъ собѣ самому ²⁾. Зѣ того и явно, що нашъ славный дѣятель на поли церковной литературы, котрый цѣле свое житя посвятивъ „Богу во тройци единому и причистой матери его Маріи со всеми святыми хо чти и людямъ посполитымъ къ доброму навченю“ бувъ колѣна не високого, але чесного мѣщаньского роду.

Скорины выдана суть въ нашôмъ часѣ библиографичною рѣдкостею, до того розкинені по рôжныхъ библиотекахъ по части навѣтъ приватныхъ. У мене не було пôдъ рукою новѣйшихъ описанъ славяно-рускихъ книгъ Каратаева нѣ Макарія исторіи церкви руской, де сподѣюсь найшли бы ся нові матеріялы до Скорины. Поки що, нехай слабій мой выслѣды причинять ся хочъ по части до поясненя духовой культуры нашихъ предкôвъ.

¹⁾ Biblia nunc versa sunt et excusa jam a quibusdam annis in lingua Ruthena. Illa Vilnae in Littuania. Добровскій. Slovanka. 1814. p. 153.

²⁾ Энциклопедія Оргельбранда.

B-197

2002

517914

B 197

1980

1980